

re viradólag vötte ki az úristen, ő felségét ez világból.“ Ezt jelenti Homonnai Bálint és Nyári Pál 1606. decz. 30-kán Illés-házy Istvánnak.)

Ha nem is birt Bocskay egy Hunyadi Mátyás lelki tehetőségével, anynyt még sem vonhatunk kétségbe, hogy hazáját rendületlenül szerette, s hogy nemzete előtt örök hálára érdemestette magát. Míg Magyarország sorsának intőzője volt, egyetlen nyilvános lépést is úgy nem tett, hogy ne az ország boldogsága lebegett volna szeme előtt. Még végperceit is a hazának szentelte: ekkor készítette testamentomát, mely a honszeretetnek örökszép példánya. Nagy műve, az első magyar szabadságharcz pedig, mely politikai és vallási volt egyaránt, Magyarország nemzeti és állami jövőjére döntő befolyást gyakorolt. A bécsi békekötés szövétnek gyanánt szolgált Erdély legnagyobb fejedelmeinek, Bethlen Gábornak, a Rákócziaknak, kik ennek világánál törekedtek nagy és a magyar hazára nézve üdvös terveiket megvalósítani. Idő folytán nehéz idők jöttek, s így e szerződésnek csak romjai maradtak fenn a politikai életben, azok is nagy küzdelem árán: hanem ezen romokból jobb viszonyok között, tudott új épületet alkotni a kitartás erély és tehetség.

Epikuros tana az örök megsemmisülésről.

(Vége.)

III.

Caro elmés fejtegetésében legszellemesebb cikkének utolsó része, melyben azon kérdéssel foglalkozik: valóban az emberiség vigasztalójának volt-e mondható Epikuros azért, mert a halálról táplált nézeteket hiú csalódásoknak állítá: mert az élet-ösztön ellen, mely mindegyre a létezés folytatását hiteté el és tevé általános meggyőződésé, oly merész határozottsággal és oly sok szellemmel kelt síkra? Valóban az lehet vala, ha végleges diadalt arat; de — mondja Caro — az emberiség ez agyrémei, milyeneknek az élet fenmaradásáról elterjedt nézeteket nevezték az epikureisták, föltötte szívós életerővel bírnak, mint Ariostónál amaz óriás, kinck Orlando levágja kardja minden csapására egy fejét, de az az elbámult lovag előtt a porból ujra felkapá fejét és ujra harcra kelt vele. E tan könnyen elterjedt a bon-vivant, szellemes, finom körökben, de csakhamar vesztett ügye volt az emberiség zöménél. A legtöbb ember fél a haláltól, de nem kevésbé fél attól, hogy a halál által meg-

1) U. o. 639. l.

szünjék létezni. E két ösztön lényegében egy; csak alakjuk különböző. Tehát tartós diadalt az epikureizmus nem remélhetett. A haláltól való félelmet vagy a mi ezzel egyre megy, a halhatatlan létezés vágyát pillanatnyira el lehet csitítani; de midőn a bölcsészet biztosnak hitte diadalát; újból még nagyobb erővel kel az új életre és ragadja a képzelmet, kedélyt, sőt még az értelmet is titokteljes útakra.

Az epikureizmus Rómában először is azon élv-sovár aristocraticus körökben hódított, melyek oly egykedvű vidámsággal mentek a polgárháborúkkal és proscripciókkal szembe. Caesar a senatus megbotrántoztatása nélkül mondhatá el, hogy a halál a dolgok vége, (mors ultima rerum) utána sem öröme, sem bánatnak nincs többé helye. Később az öregebb Plinius azt állítja, hogy azok az emberiség legnagyobb ellenségei, kik a halál utáni étellel mint gyermekes esalképpel hitegetik az embereket, midőn a halál a legnagyobb vigasz. E két adatot Boissier hozza föl Virgil Aeneisének hatodik könyvéről írt gyönyörű értekezésében, melyet Dr. Végh Arthur magyarrá fordított. És ugyan e helyen felsorolja a síriratokat, melyek kétségbevonhatlanná teszik azon hit szívós életét, hogy a halál csak a létezés újabb phasisa. Némely fölirat még a régi gyermek felfogásnak felel meg, mely a halott szellemét a sír lakban is tovább élőnek hiszi, más föliratok már azon hitnek adnak kifejezést, hogy míg a test a földé, a lélek az égbe száll.

Ez természetesen csak a műveltebb és finomabb érzésű kisebbség hite volt; ezt tévé a keresztyén vallás általánossá.

De akadt az epikureista nézetnek egy kiváló czáfolója. Plutarkhos egy értekezésben (a Moraliák közt, melynek címe: Nem lehet Epikuros tana szerint boldogan élni, épen azon oldalról támadá meg az epikureizmust, mely eddig legtöbb hivat szerzett neki. Boissier és Caro ez értekezés eszmemenetét a következőkben adja elő:

Csodálatos módja a vigasztalásnak! kiált föl Plutarkhos. A szerencsétleneknek azt mondják, hogy nincs más menekvésük a nyomorból, mint a teljes megsemmisülés. Ez anynyi, mintha egy viharban a hajótörött, kétségbeesett hajósoknak így szólana az ember a vész pillanatában: „Ti; a jelen élet nyomorultjai, még jobb létet reméltek? Minő tévelygés! Az ki megsemmisült nem érez, és ki nem érez, azt mi érdekelheti? Tehát ne búsuljatok! De még a hajótörés után, még egy utolsó remény bátorságot ad a menekvőnek, hogy még parthoz érhet. E perczen mondja az egykedvű epikureista: „Örülj!“ Hisz ki ne érezné a legélelnebb gyönyört azon isteni gondolat meg-gondolása folytán, hogy a megsemmisülés véget vet minden szenvedéseinknek.

Azt mondjátok, — folytatja Plutarkhos elmékedését — hogy a köznapi ember fél a pokol kínjaitól és e félelem megrentja örömeinket; de a halhatatlanság vágya e félelem-szülte kint, gyönyört, kéjt árasztó voltában számtalanszor felülmulja. Csak más pontra fordítjátok, de nem gyógyítjátok meg a bajt. Az élettől való teljes megfosztás ép oly lesújtó. Sokan szüleik barátaik sírján feláldozták magokat azon gondolatra, hogy csak egyszer születik és örökre hal meg az ember: akkor a jelen életnek sincs becse az ilyenek előtt; minthogy az egy pillanatnak vagy egy semminek tűnik fel az örökkévalósággal szembe, nem tartják semmire, nem bírják élvezni: minek ily pillanatnyi lét a homályos végtelenséggel szemben? Sőt az erényt is megvetik, mert a legnagyobb bajba esnek, a kétségbeesésbe: egy napos lénynek minek nagyra törekedni? Egyfelől a köznapi embereket megfosztják a legédesebb reménytől, mely őket nagy törekvésekre sarkalja; másfelől az erényt elesüggesztik, elbátortalanítják a hősiességet, kétségbecsítik a tudományt és bölcsészetet. Hol van a hős, ki midőn hazájáért ontja véré, ne gondolna azon bajvívóra, ki koszorúját nem a küzdelem alatt, de csak a győzelem után nyeri el. De ki oltotta el, ki elégté ki valaha azon égető szomját, melyet az igazság keresése fokozva ébreszt a lélekben? Soha a bűvárok az igazságnak tiszta fényét nem láthaták, mert elburkolá azt előlük képzelmük, ér-zékeik és szenvedélyeik boruja. Nem a biblia gyönyörű képét költi-e fel Plutarkhos e gondolata bennünk, mely szerint: itt a földön csak tükör és homályos beszédek által látunk. Azon remény tartja fenn a tudomány bűváraiban a lelkesedést, hogy az igazság tiszta forrásából is meríthetnek valaha. Epikuros azt hívé, hogy az emberiség jótevője lett azáltal, hogy megfosztott a haláltól való félelemtől; de nem gondolt arra, hogy ha nagy jótétemény megmentve lenni végtelen szenvedéstől, nem kevésbé lesújtó gondolat: megfosztva lenni a végtelen jótól.

Plutarkhosz okoskodása mintha csak az emberiség fölébredt szózata volna. Ha nem is bölcselmi alapon, de a józan elme természetes érveivel, s még inkább a fenkölt kedély erkölcsi lelkesedésével hat. Egy szó kifejez mindent. Az él-t vágya (ὁ πόθος τοῦ εἶναι) ellen hiába való a küzdelem. Plutarkhos szerint: nem létezni természetellenes állapot. Ha szerencsétlen vagyok, mi vigasztalás rejlik abban, hogy nem sokára nem fogok létezni; de nem éppen ez a legriasztóbb gondolat mindenek közt? Ha boldog vagyok: a semmiségbe akarsz taszítani; tehát minden jó élvezésétől örökre megfosztani.

Az az érv, hogy a halott úgy sem tud erről mitsem, csak álokoskodáson alapszik; mert a haláltól is csak az élő fél, így

a megsemmisülés gondolata is csak az élet nyugtalanítja. Nem a Cerberus, nem a Cocytus teszik a haláltól való félelmet végtelenül kínossá, de maga a megsemmisülés gondolata.

Ez a baj, a gyógyíthatatlan baj kútfeje; innét származik a vigasztalan félelem, a kétségbeesés éjszakája, melyben egy csillag fény se dereng. Herodotos bölcsőbb volt Epikurosnál, midőn állítja, hogy az isten azért tagadta meg az emberektől az öröklét gyönyörét, mert ismerte azt. A megsemmisülés folyton fenyegető gondolata egy pillanatra sem enged boldognak lennünk. Plutarkhoz e gondolata a kérdés mélyére és egyszersmind az emberi szív fenekéig hat. Psychologus és moralista egyszerre; midőn kimutatja, hogy Epikuros a bajt orvosolja egyfelől, de úgy hogy az ember nyomoruságát csak máshová helyezi át: a haláltól való félelem helyett aggaszt a teljes megsemmisülés gondolata. Meggyógyítja-e a beteget az, ki bebizonyítja, hogy a baj gyógyíthatatlan? Az életvágy oly szívósan tapad lényünkhöz, hogy ki azt tépi ki, lényünket semmisíti meg. Ha Lucretius panaszkodik, hogy az ember

„Az életből nem kész kiszakadni tövestől
Tudtán kívül akar valamit fentartni magából“

csak e kiírthatatlan ösztönről tesz tanúságot. Plutarkhos a kérdést oly oldalról világítja meg, mely még ma sem veszi el korszerűségét.

Ha nem az epikureismusról volna szó, mely iskolának az volt nagyravágása, hogy az emberiséget megvigasztalja, mely gyakorlati volt első sorban és nagy elterjedését is épen gyakorlati irányának, jó hangzatos ígéreteinek, szellemes hiveinek, könnyen felfogható és bizonyos felületes érvelésének köszönhető: nem kellene még tekintetbe se venni e tan gyakorlati eredményét. Mert hiszen a bölcsészetben a főkérdés: mi az igazság. Legyen ez bármily elszomorító, bár mi sivár: a lényegre nézve egyre megy. Jobb ha nem ringatjuk a világot hiu csalódásban. — Az igazság megértéséhez is kell bátorság. De az epikureizmus főként gyakorlati czélt tűzött ki és ezt elérte-e? Nem! Eredménye az lön, hogy az emberiség várta tőle a boldogság bölcsességét, mely végleges és csalódásoktól teljesen ment és mélyebben lett elszomorítva és hozzá még egy csalódással gazdagabb; de Horatiusként:

Horum ego semper pauperrimus esse bonorum
Malim.

„Egy csalódással még terhesebbé vált szomorúság, imé el nem tagadható eredménye e nagy eszme-kockázatnak, az epikureista ifkola bámulatos szerencséjének.“

De lehetett-e másként? okosodik tovább Caro. A társadalom melyik osztályát elégíthet az ki? — A szegényeket, a szenvedőket, az elnyomottakat, rabszolgákat talán? Ezeknek nem könnyíté lánczaikat, gondjaikat, nem emelte föl őket megálázatásukból, méltatlan megvettetésükből. Mig e nyomorultaknak háta vérzett az ostoresapások, testök meggörnyedt a terhek súlya alatt, gyermekeik eladatva rabságba huzzottattak, lányaik, nejeik a kényúr kéjét elégíték ki: mondhatá ez iskola, hogy a kéj bir bevégezett, tökéletes jelleggel; egy örömtel perczben egész öröklét van, taníthatá a boldogság és élvezet tudományára! És a vég? Ez a megsemmisülés. Oh tehát nem csak az életnek, de a halálnak is kitagadott örökösei szegények! De a társadalom boldogabb körében: a vagyon, a születés, szellem képviselőinél, kik mohón karolták föl ez iskola tanait, szintén csakhamar csalódás állt be. Szomorú idők állottak be. Rém-tettekkel borzasztó fejetlenséggel, a politikai szenvedélyek legádázabb pusztításával, a trónjokon remegő zsarnokok örült dühöngéseivel, a régi nagy emlékek, az erkölcsi jobb érzés hatása alatt ébredező és a satira ostoresattogatásával vagy a moralisták magvas, fenkölt örök szép gondolataival, az alapjában bomlásnak indult római birodalom forrongó fővárosában fennem beszélő nemes emberiséggel szemközt mint hajtani le az illatos fodor fürtök alatt is gondolkozó főt?

Lewes szépen jellemzi e romlás és süllyedés e nagy szabásu korszakát, melyben Tacitus és Juvenalis rázzák föl az alvó lelkiismeretet: ily korba csak a stoa moralja illet, mely már Cicero ékes tollával megtanított halni, nem pedig élni.

Még a frivol léha körök is fölőcsudtak első önfeledségükből? A mámor tünőben volt. Egy dobzodásban, zajos élvek közt viharosan átélt élet is a sirba hajlik. A kimerültség elfásítá a kéj sovár érzékét, az öreg kor megjelent sivár egyhangúságával. Némelyek, mint Petronius, nem bírván el az életet öröm nélkül, megölték magokat. De mások gyáván remegve a haláltól, magokra vonták Plutarkhos e gúnyos kifakadását: „Ez epikureisták megvénhedve sem szünnék meg vágyakozni azon élvezetekre, melyeket már nem bir el testök; gyalázatos kicsapongásra vetemednek, mely saját vallomásuk szerint — nem nekik való. Új kéjek hiányában, a leélt örömök emlékéen tengődnek, mint néha szükségből az igen erősen megszózott eledelhez folyamodunk; így akarják természetellenesen még fölszítógálni a már csak nem egészen elzsibbadt érzékekbe a kéj egy szikráját, mint hideg hamúban még megmaradt tüzet.“ De hát hól az Epikuros által ígért tartós boldogság.

De ez nem Epikuros szellemében felfogott epikureizmus. Ő tiszta szeplőtlen, egyszerű életet élt, a barátság örömeit fe-

lébe becsülte a föld minden kincsének, csak a nyugott elme kevéssel megelégedő szív természetes élvezet becsülte. Élete épen nem volt sivár, kertje épen nem volt virágtalan. De józan, mérsékelt hivei nem tudták kikerülni a mester tanának visszahatását a kedélyre. És miben áll e visszahatás. Észrevétlen tarolja le a szív és kedély virágait; sivárrá teszi a jövőt, az öröklét puszta semmivé hull össze és a pillanatokig élvezett kéj elveszti azt a két geniust, kik megszentelik és igazán emberiessé teszik a reményt és emlékezetet. Jól mondja Caro, hogy legjobb czáfolat Epikuros tanára leghűbb tolmácsának szomorúsága. Lucretius nem fél a haláltól; de nem szereti az életet. Senki nála jobban nem érezé egy jövő és cél nélküli élet semmiségét, midőn azt csak gyönyör hajhászatában helyezzük és egyebet tőle nem várunk. Ő maga mondja az embernek, hogy ha már nem bír találni kéjt semmiben, ha a világ mindig egy és ugyanazon képet mutatná az elfásult szívnek, ha évszázakon át élne, sőt ha soha sem halna meg; miért ne óhajtana a halált? Az élet megünása: ime a boldogságot, derült világnézetet hirdető tan végeredménye: Igen mert nem elég az embert megszabadítani a halál félelmétől, nem elég a puszta kéj; mert ha a megsemmisüléstől való aggály meglep, az élet örömeinek is elhervad virága. „Az életnek csak egy valóban föl szabadító elmélete van, mely meg ment a halál lealázó félelmétől: az, mely a véges életnek czélul egy nagy tárgyat tűz ki, mondhatnám végtelen tárgyat, akár egy egy örök eszme iránti föllázó hódolatot, akár erkölcsi személyiségünknek a megpróbáltatások által való kiképzését, akár az emberiség haladását, a szegény emberi nem megváltását tévelygéseiből és nyomoraiból, akár a siron tuli nagy reményt szóval: oly tárgyat, mely az emberi szellem méltóságához illik, oly életezést, mely megérdemli, hogy érte éljünk és hogy érte meghaljunk.“ Caro e gyönyörű gondolatához csak annyit csatolok, hogy valamint a politikai életben sem ad soha sem szabadságot az, ki küzdelem nélkül kényelmet és anyagi jólétet ígér, az eszmék világában is a legtöbb küzdelmet igénylő, legnehezebben valósítható, gyakran életünk föllázása árán megváltott eszmék válnak az emberiség megváltó eszméivé.

Per ardua ad astra.

Kolozsvárt, 1878. decz. 23.

Hegedűs István.

Bericht über Fräulein Sofie von Torma's Sammlung praehistorischer Alterthümer aus dem Maros- und Cserna- Thal Siebenbürgens, erstattet von Carl Gooss. Hermannstadt, 1878, — Szerző szíveségéből

birjuk egy külön lenyomatban Torma Zsófia k. a. Óngnak roppant érdekes gyűjteményéről a „Verein für Siebenbürgische Landeskunde“ történelmi szakosztálya megbízásából tett jelentését. Már 1876-ban volt szerencsénk a hely színén áttekinthetni a már akkor is gazdag gyűjteményt, és örömmel látjuk, hogy lelkes tulajdonosa lankadatlan buzgalommal azóta is mind szaporítja, nem sajnálván se áldozatot, se fáradságot. Goosz ur, a ki oly fáradhatatlan szorgalommal működik hazai régiségeink ismertetésében, méltó köszönetünket érdemli e dolgozatáért, a mely egy rövid hivatalos jelentés szűk keretében oly tapintatosan szemelve tudta feltüntetni a mint helyi gyűjtemény nagyszerűnek mondható szászvárosi Torma muzem — e nevet méltán megérdemli — legkiválóbb és legérdekesebb tárgyait. Ha valamit sajnálunk, csak azt sajnálhatjuk, hogy mért nem esnek a kizsákmányolt lelkeik közelebb hozzánk, mert akkor a gyűjtemény is közelebb, tehát hozzáférhetőbb volna ránk nézve.

A gyűjtemény leírásának tudományos becséről itt természetesen nem szólhatunk, de szerzőjének ismert vas szorgalma biztat, hogy hozzáférhető kútfőt nem hagyott használatlanul, és ha egyik másik tárgy vagy jegy meghatározásában nagy merészséget látunk, nem neki róhatjuk fel.

De a gyűjtemény lelkes tulajdonosának minden tekintetben szerencsét kívánhatunk. Oly egyszerű eszközökkel, és oly zajtalanul valóssággal csak az ügyért buzgó nő tapintata bírhatta összegyűjteni azt az alig áttekinthető sokaságát az érdekesebbnél érdekesebb tárgyakkal, oly kevés és ezelőtt csaknem ismeretlen lelhelyről. Sajátságos hajlam, a mely a női szívet épen a felé a tudomány felé vonzza, a mely nemünk eredete és őstörténelme fátyolát kívánja fellebbenteni; de értjük e hajlamot, ét nagyra becsüljük azt a sikeres működést, azt a nemes buzgalmat, a mely itt egy nőt a szó legszebb értelmében a tudomány — amazonjává avatta.

Világtörténet, a legrégebb időktől korunkig. A művelt közönség számára írta Sebestyén Gyula, Weismann testvérek kiadása, Budapest, I. füzet, 40 lap, ára 30 kr. — Szerző, miként az előfizetési felhívásban mondja, oly művet akar a közönség kezébe adni, minőt Bajza tervezett, t. i. a tudomány jelen színvonalán álló, tudományos készülékkel írt, de a nagy közönség által is hozzáférhető, vonzó alakban előadott világtörténetet. A körülbelül 50—60 füzetre tervezett mű első tüze az őskorral foglalkozik, melyet szerző bevezetésül használ fel. Könnyű irányban és világos tárgyalással kíséri a primitív embert a mivelődés első lépcsőin, ösmertetvén az első részben: az őskori emlékeket s majd ezeknek alapján és a mai vadnépekről vett analogia útján a második részben: az őskori miveltséget. Elmondja, miként léphetett az ember az első miveltségi fokra: a vadász életmódra

innen a baromtenyésztőre s majd a földmivelőre; miként szerezte e közben fogalmait a munkáról, vagyonról és államról; miként születtek meg az első erkölcsi és vallási fogalmak. A szöveg jó metszetű képekkel van kísérvé; a kiállítás diszes. Még visszatérünk rá.

Rantmann Frigyes tevékeny kiadónál megjelenőben van egy térkép-vállalat, a melyből a mutatóvány lap hozzánk is beküldetett. Címe: „a magyar szt. korona tartományainak megyei térképei“, a mi azt akarja tenni, hogy a vállalat 79 külön lapon térképeit adja mind azoknak a vármegyéknek, a melyekre a legujabb politikai felosztáskor a magyar szt. korona birodalmának tartományait felosztották, minden egyes lapon egy-egy megye térképét adván. A hirdetésben mint e térképek kiadója (rajzolója?) Hátsek Ignác, a magyar kir. statisztikai hivatal térképésze van megnevezve.

Egy miniszteri körlevél ajánlja a művet a törvényhatóságoknak. Nagy mértékben lévén rajzolva (1:500000), és különös gondot fordítván a járások és körjegyzőségi területek kitüntetésére, jó szolgálatot tehetne a közigazgatás közegeinek egy ily vállalat; ebben a miniszternek tökélyesen igaza van. Olesónak is elég olesó, és ha oly jó volna, a milyen jutányos az ára, azon kezdenők, hogy magunk is megvennők, és másoknak is legmelegebben ajánlanók. Így azonban egyelőre nem tehetünk egyebet, mint egy pár észrevételt tenni, jó akaratulag. Hát ha mindenképpen hasznára válik a vállalatnak magának?

Legelőbb is azt találjuk, hogy a lithographiai kivitel meglehetősen gyarló és kezdetleges. Ha már a szétküldött mutatóványlap ilyen, milyenek lesznek majd a látatlanra megrendeltek? Azonban ez csak hagyán!

De kérdjük miért hiányzanak a községeket egybekötő közlekedési utak? Nézetünk szerint ezekre még több szükség volna, mint a körjegyzői területek ugy is csak képzeleti határait. Vagy tán nem utakon járnak? Czeglédből Abonyba szekérut nem vezet? Hiszen mind a kettő postaállomás: és tán az volt még mielőtt a vasút épült.

Kérdjük továbbá: miért van a megye ugy rajzolva, mint egy a „semmi“-ben lebegő sziget? Elég a szomszéd megyék neve? Nincs szüksége az embernek tudni, hogy az a megyéből kivezető út a szomszéd megyében legközelebb micsoda községhez vezet? Itt a megye határa mint egy kés mindent kurtán elvág, és a mutatóványmegye keleti határán a folyótörédek, a vasútforgácsok szintúgy komikus benyomást tesznek, annyival inkább, minthogy ott a fejtér papir, és az a pár vonás nem a világ.

Aztán nem ártana a megyék czimerét is oda férköztetni.

Ajánljuk a kiadó urak figyelmébe!

A történelmi szakosztálynak január 27-dikén Finály Henrik elnöklete alatt tartott ülésében Jámbor Gyula tartott felolvasást Gaius IV. könyvének 13 §-ban előforduló esonka hely kiegészítéséről. Szerző ösmertetvén és tüzetesen bírálván német írók idevonatkozó conjecturáit, leghelyesebbnek Mommsen Tivadarét tartja. Az ülés az érdekes és széleskörű tanulmányt eláruló felolvasás fölött Torma Károly egyetemi tanár indítványára elösmérését nyilvánította, Finály Henrik pedig a felolvasással kapcsolatban szintén mutatott be egy conjecturát, mely mint egészen új és elfogadható, tetszéssel találkozott. — Végre a szakosztályi titkár mellé jegyzővé dr. Schilling Lajos választott meg.

Az erdélyi muzeum gyűjteményei számára 1879. január havában beérkezett adományok jegyzéke.

I. Könyvek: A magyar képviselőház kiadóhivatalától: Az 1878-dik évi országgyűlés nyomtatványai: Napló. 1. 2. köt. jegyzőkönyv 1. köt. Irománykönyv 1 köt. — A bécsi cs. tud. Akadémiától, kiadványaiból 13 köt. és 2 füzet. — A Verein für siebenb. Landeskundétól, Archiv des Vereins. Neue Folge XIV. Bd. 3-tet Heft. Hermanstadt. 1878. — A szász nemzeti egyetemtől, Verhandlungsprotolle der sächsischen Universität 1876—1878. Hermanstadt (4 köt.) Gróf Bethlen Sándortól, Drégely-Palánki János, Speculum Mysticum. Kassa, 1668. és Molnár Albert Dictionarium Ungarico-Latino-Germanicum. Pars 2-a. Noriberga 1708. — Révay Pál nagy-baczoui ref. lelkésztől. Könyvecské az igaz Keresztésgről és a pápa Antichristusnak majmozásáról. Kolozsvár. 1570. — Stein Gábortól, judicium magyar nyelven (= Kalendarium) 1583 esztendőre. Czebembe (= Kis-Szeben). — Torma Károlytól, az 1868—73 évi állami zárszámadások mellékleteikkel (37 db) és 10 kötet könyv. — Herbieh Ferencztől, Fuchs, Die Venetianer Alpen-Wien. 1844. — Bonis Istvántól, Az újonczozásra vonatkozó rendeletek gyűjteménye. Kolozsvár 1878. — Ker. Magvető szerkesztőségétől, Ker. Magvető, 1878. 6-ik füzet. Kolozsvár. 1878. — Closius örökösök szebeni nyomdájától 5 nyomtatvány. — Filtsch szebeni nyomdájától, 1 nyomtatvány. — A k-fejérvári nyomdától 1 nyomt. — Gyulai István aradi nyomdájától, 1 nyomtatvány. —

Hibaigazítás: Mult számunk 64. lapján 12 sorban felülről Hodorfalváról helyett olv. **Hódosfalva**.

Jelen számunkhoz 1 könyvomatú tábla és 1/4 ív melléklet járul.